

**МЕДІАЦІЯ В УКРАЇНІ : АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ
ТА НЕОБХІДНІСТЬ ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ**

У статті піднято питання про доцільність та необхідність законодавчої регламентації процедури медіації у різних юрисдикційних процесах, зокрема, судочинстві, нотаріальному та виконавчому процесі.

Ключові слова: медіація, посередник, примирна процедура, судочинство, нотаріат, виконавче провадження.

Інститут медіації відомий в Україні, проте, як зазначають деякі автори, медіація як така нині існує "на громадських засадах" і законодавчо, фактично, ніяк не врегульована [1]. Аналізуючи правові системи зарубіжних країн слід вказати на те, що процедура медіації довела свою успішність і значимість у світовій практиці і має всі шанси зайняти достойне місце в Україні як один із альтернативних способів охорони та захисту прав фізичних та юридичних осіб.

З метою виконання взятих Україною на себе зобов'язань як члена ООН та Ради Європи зі впровадження медіації та необхідність її законодавчої регламентації дані питання тривалий час є предметом обговорення в Україні, але спеціальний Закон України "Про медіацію", який би визначав її загальні засади та базові принципи поки що не прийнятий. У Верховній Раді України було зареєстровано законопроекти "Про медіацію" реєстраційний № 7481 від 17 грудня 2010 року, реєстраційний № 8137 від 21 лютого 2011 року, реєстраційний № 10302 від 5 квітня 2012 року, а також законопроект "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування медіації" реєстраційний № 10301 від 5 квітня 2012 року.

Прийняття в Україні закону "Про медіацію", на нашу думку, було б істотним кроком на шляху розвитку примирних (позасудових) процедур в нашій країні [2]. Але для того нині її слід популяризувати різними способами. Як показує практика, більшість конфліктів, які зайшли в "глухий" кут, можна було б вирішити в разі своєчасного залучення незалежного спеціаліста – медіатора, який здатен шляхом переговорів допомогти сторонам вирішити спірну ситуацію.

Нині в Україні більшість громадян, які є учасниками конфліктів, не знають про існування процедури медіації та її переваги перед судовим порядком вирішенням спорів.

Отже, на даному етапі для України доцільним є проведення юридичною громадськістю різних спільних заходів, спрямованих на поступове впровадження медіації у вітчизняну практику. Особливу увагу також слід приділити рівню професійної підготовки медіаторів, які власне і будуть створювати "імідж" медіаційної процедури в Україні і безпосередньо впливати на динаміку її розвитку в нашій країні [3].

У проектах Закону формулювались вимоги, яким має відповідати медіатор. Медіатором може бути фізична особа, яка пройшла спеціальну підготовку за відповідним напрямком в Україні або за її межами та отримала сертифікат або інший документ, що підтверджує проходження нею відповідної підготовки, та якій на момент укладення договору про проведення медіації виповнився двадцять один рік.

Сторони та/або організації, що забезпечують проведення медіації, можуть встановлювати додаткові вимоги до медіаторів, зокрема щодо віку, освіти, досвіду тощо. Але, на нашу думку, перелік вимог до медіатора слід доповнити вимогою щодо наявності в нього юридичної освіти, оскільки у юрисдикційних процесах медіатор не зможе надати належну кваліфіковану допомоги

при вирішенні конфліктів без знання ним відповідного національного законодавства, а також норм іноземного та міжнародного права, бо досить часто учасниками спору можуть бути іноземні суб'єкти.

Щодо проходження медіатором спеціальної підготовки в Україні або за її межами, то слід зробити акцент на тому, що навчання в Україні або поза її межами, тобто у різних іноземних країнах можуть принципово відрізнятися. Тому у законодавстві України доцільно передбачити процедуру визнання документів, які підтверджують проходження підготовки за напрямком "медіація" та які були отримані за межами України (нострифікація) [4].

Медіатором не може бути особа, яка має судимість, яку не знято або не погашено в установленому законом порядку, обмежена у дієздатності або визнана недієздатною за рішенням суду.

У проекті закону йдеться про Кодекс професійної етики медіаторів, але нині такого Кодексу в Україні немає, це справа майбутнього.

Щодо організацій, які здійснюватимуть підготовку медіаторів, то на законодавчому рівні слід визначитись із такими органами та розробити Порядок ліцензування юридичних осіб, які будуть проводити навчання медіаторів, а також визначити контролюючий орган за проведенням навчання медіаторів та їх практичною діяльністю, визначити підприємства, установи, організації та навчальні заклади які вестимуть реєстри підготовлених медіаторів. Більш раціональним є створення Єдиного реєстру медіаторів, що сприятиме забезпеченню уніфікованого обліку медіаторів у межах держави [5]. У подальшому доцільно говорити й про міжнародний реєстр, оскільки питання медіації не може обмежуватимуть лише кордонами України.

Медіатор має бути сертифікований будь-яким підприємством, установою, організацією, які здійснюють підготовку медіаторів в Україні або за її межами за програмою, що складає не менше сорока академічних годин, включаючи практичні заняття.

Автор, будучи завідувачем кафедри нотаріального та виконавчого процесу і адвокатури Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Україна) на спеціалізації для нотаріусів, адвокатів, державних виконавців (судових приставів) ставить питання про необхідність запровадження спецкурсів, пов'язаних із медіацією у даних юрисдикційних процесах, тобто медіацію можна буде запроваджувати у нотаріальну практику, практику виконання судових рішень. Тому ці фахівці мають володіти знаннями та вміннями проводити такі примирні процедури.

Для того, щоб дати медіації новий поштовх у розвитку слід забезпечити певні умови: насамперед, прийняти спеціальний закон та внести зміни до процесуальних нормативно-правових актів (кодексів).

Оскільки медіація в Україні розцінюється як процесуально-процедурний механізм, то вчені відносять її до публічних галузей права, оскільки її процедура встановлюється державою та є обов'язковою для суб'єктів її застосування. Тому у цьому контексті ми можемо говорити,

що форма її є публічною, а зміст медіації стосується приватно – правових питань суб'єктів цивільних відносин.

Тому нині в Україні стоїть питання про необхідність регламентації медіації на національному рівні, тобто як внутрішньої, але у майбутньому не виключається можливість розробки основ транскордонної медіації.

Єдиного поняття "медіація" в українській науці не існує, нині воно формулюється вченими на теоретичному рівні.

В Україні поняття "медіації" закріплене у проекті Закону України "Про медіацію". Згідно преамбули даного Закону *медіацію* розглядають як позасудову процедуру, що застосовується для швидкого та ефективного вирішення конфліктів і спорів. Але таке поняття є спрощеним, оскільки у ньому не вказаний суб'єкт, який бере участь у вирішенні таких конфліктів та спорів.

На думку автора, заслуговує на увагу визначення поняття "медіація", запропоноване у Вікіпедії. – 4 Так, "Медіація (англ. *mediation* – посередництво) – вид альтернативного врегулювання спорів, метод вирішення спорів із залученням посередника (медіатора), який допомагає сторонам конфлікту налагодити процес комунікації і проаналізувати конфліктну ситуацію так, щоб вони самі змогли обрати той варіант рішення, який би задовольняв інтереси і потреби усіх учасників конфлікту".

В теорії під *примирними процедурами* розуміється процес (сукупність дій) на досягнення взаємно прийняттого, взаємно вигідного результату врегулювання сторонами виниклого спору чи іншої правової невизначеності у правовідносинах шляхом безпосередніх переговорів сторін чи з залученням примирителя (посередника, медіатора) [6].

Проте залежно від галузі юрисдикційної діяльності, де може мати місце медіація її поняття можна сформулювати по різному із урахуванням специфіки цієї діяльності.

Так, говорячи про медіацію у господарських спорах під примирною процедурою розуміють проведення сторонами переговорів з участю примирителя про можливість і умови примирення по господарському (економічному) спору, який виникає із цивільних правовідносин з метою вироблення взаємно прийнятної для сторін угоди про примирення і її подальшого виконання (ст. 1 Господарсько-процесуального кодексу Російської Федерації).

Якщо йдеться про примирні процедури у кримінальному судочинстві, то вчені дають таке визначення поняття компромісу. Компроміс як один із способів вирішення конфліктів кримінального процесу, досягається через добровільні взаємні поступки сторін конфлікту, обумовлений свідомою необхідністю задоволення інтересів протилежної сторони конфлікту з метою досягнення особисто бажаного результату. Використання компромісного способу вирішення конфліктів може мати місце як у досудовому провадженні так і на судових стадіях кримінального процесу [7].

Медіація в Україні не регулюється спеціальним (окремим) законом, проте вона рекомендована для застосування в Україні у кількох міжнародних та національних правових актах:

1. Конвенція ООН "Про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей" (дата підписання – 19.10.1996, дата ратифікації Україною – 14.09.2006; дата набрання чинності для України – 01.02.2008) [8].

2. Закон України "Про безоплатну правову допомогу" від 02.06.2011 р. [9].

3. Указ Президента України "Про Концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні" (№ 597/2011 від 24 травня 2011) [10].

4. Кримінально-процесуальний кодекс України (надалі – КПК У) від 13.04.2012 р. [11].

Медіація в судочинстві. Чинне українське законодавство передбачає можливість вирішення спору мирним шляхом, зокрема, шляхом укладення мирової угоди у цивільному судочинстві (ст. 175 Цивільного процесуального кодексу України) – (надалі ЦПК), [12] господарському судочинстві (ч.3 ст. 78 Господарський процесуальний кодекс України) – (надалі ГПК), [13] заканах "Про міжнародний комерційний арбітраж", [14] "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом", [15] "Про третейські суди" [16] і "Про порядок вирішення трудових та колективних спорів" [17].

У Розділі УІ КПК У передбачено кримінальні провадження на підставі угод про примирення потерпілого та підозрюваного чи обвинуваченого, які у теорії називають "відновним правосуддям" [18].

Згідно ст. 468 КПК У у кримінальному провадженні можуть бути укладені такі угоди :

1. угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим;
2. угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості.

Проте така угода про примирення може бути укладена у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої чи середньої тяжкості та у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення (ч. 3 ст. 469 КПК).

У цьому зв'язку досить важливе значення має уніфікація підходів до розуміння інституту медіації на міжнародному рівні, оскільки в Україні існує ряд інститутів, які мають застосування у юрисдикційних процесах та по своїй сутті є не чим іншим як процедурою медіації, хоча іменуються вони по іншому, наприклад, мирова угода тощо.

Автор як фахівець у галузі цивілістичних процесуальних наук вважає необхідним офіційне запровадження терміну "медіації" у законодавчу базу України та наділення функцією медіатора не лише спеціально підготовлених для цього осіб – медіаторів, а також наділення цією функцією наприклад, нотаріусів, адвокатів. Проте у Законі "Про медіацію" та у процесуальних кодексах мають бути передбачені винятки із загального правила, хто немає права проводити процедуру медіації.

У цьому зв'язку заслуговує на увагу положення ч. 1 ст. 469 КПК України про те, що угода про примирення може бути укладена за ініціативою потерпілого, підозрюваного або обвинуваченого. Домовленості щодо угоди про примирення можуть проводитися самостійно потерпілим чи підозрюваним чи обвинуваченим, захисником представника, або за допомогою іншої особи, погодженою сторонами кримінального провадження, крім слідчого, прокурора та судді. Тобто за ініціативи слідчого, судді і прокурора не можуть здійснювати домовленості щодо угоди про примирення, оскільки медіація є оплатною посередницькою діяльністю. Суд може лише роз'яснити сторонам відповідне право на використання медіаційних процедур та їх наслідки, тобто сутність норм КПК. Щодо захисника у кримінальному процесі, то слід внести доповнення до ст. 19 Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність та до видів адвокатської діяльності віднести "здійснення адвокатами функції медіації". Винятком із загального правила може бути лише угода, яка передбачена п.2 ч. 1 ст. 468 КПК, де йдеться про угоду між прокурором та підозрюваним та обвинувачем про визнання винуватості.

Що стосується цивільного, господарського процесів, то нині мирова угода між сторонами укладається за ініціативою сторін, суд лише роз'яснює їм їхнє право на укладення такої мирової угоди, зокрема, згідно ст. 31

ЦПК. Адвокати можуть сприяти сторонам у формулюванні умов такої угоди, складаючи за їх згодою її проект. Суд лише має право згідно ч. 5 ст. 175 ЦПК визнати її умови, якщо така мирова угода не суперечить інтересам сторін та вимогам законодавства, не укладена у результаті тиску, умислу, омани, при цьому роз'яснює сторонам наслідки такого їх рішення. Але слід зазначити, що у процесуальних нормативних актах йдеться про мирову угоду як продукт примирних процедур, а сама процедура ніяк не поіменована. Тому хід укладення сторонами мирової угоди, обговорення її умов слід назвати "медіацією" та закріпити це поняття у ГПК, ЦПК. У зв'язку з цим слід внести зміни у ст. 27 ЦПК, де серед прав та обов'язків осіб, які беруть участь у справі передбачити право на будь-якій стадії цивільного процесу врегулювати конфлікт за допомогою процедури медіації, а ч. 3 ст. 31 ЦПК викласти у такій редакції: "Сторони мають право на будь-якій стадії цивільного процесу укласти мирову угоду за результатами проведення медіації". У даних видах судочинства медіацію можуть проводити як адвокати, так і медіатори. Суд лише роз'яснює сторонам їх права, що вони можуть вирішувати конфлікт шляхом проведення медіації, він на клопотання сторін може відкласти розгляд справи на певний строк для прийняття ними рішення про проведення медіації.

Медіація в нотаріаті. Щодо нотаріального процесу, то нині в Україні існує необхідність на законодавчому рівні наділити нотаріусів функцією медіатора.

Щодо нотаріату, то така пропозиція автора зумовлена тими рисами медіації, які слід віднести до її переваг перед судовими способами охорони та захисту прав фізичних та юридичних осіб, а саме: економія часу, зниження вартості процесу вирішення спору, можливість впливати на результат, конфіденційність процедури, можливість збереження або відновлення ділових взаємин з партнерами, можливість запобігти виникненню подібних конфліктів у майбутньому, гарантія добровільного виконання акту нотаріуса (у випадку успішної медіації), а також спрощений порядок виконання нотаріального акту у разі його добровільного не виконання однією із сторін правочину за допомогою виконавчого напису [19].

Згідно Закону України "Про нотаріат" нотаріус уповноважений державою на виконання юрисдикційної функції шляхом посвідчення безспірних прав та фактів з метою надання їм юридичної вірогідності, тобто здійснення функції превентивного "правосуддя" – попередження конфліктів. Сьогодні нотаріат в Україні є серйозним конкурентом судочинству. Нотаріус, фактично, вже здійснює медіацію, але його дії, поки що не отримали офіційної назви "медіація".

Так, згідно Закону України "Про нотаріат" нотаріус при посвідченні правочинів має роз'яснити сторонам сутність правочину, попередити про наслідки вчинення нотаріальних дій для того, щоб юридична необізнаність не могла бути використана їм на шкоду, надає консультації правового характеру з метою обрання особою найліпшого варіанту захисту та охорони її безспірного права у позасудовому порядку, сприяє у витребування необхідних для вчинення нотаріальних дій документів, встановлює дійсні наміри кожної із сторін на посвідчення правочину, а також відсутність у сторін заперечень щодо кожної із умов правочину шляхом однакового розуміння ними значення, умов правочину та його правових наслідків для кожної із сторін. При цьому посвідчення правочину нотаріусом здійснюється з урахуванням принципу нотаріальної таємниці та виключення можливості стороннього впливу на волевиявлення сторони.

Україна нині вже є членом Міжнародного союзу нотаріату, [20] тому нотаріус, виходячи із міжнародних

стандартів, має надавати особам комплексну правову допомогу та виконувати перераховані вище повноваження шляхом процедури медіації, яка повинна мати місце на стадії підготовки до вчинення нотаріального провадження.

Зокрема, в Україні нині існують випадки здійснення нотаріусом процедури медіації при посвідченні аліментних договорів чи змішаних аліментних договорів з елементами виховання та визначення місця проживання дитини [21] зокрема, нотаріус спілкуючись із батьками малолітніх, неповнолітніх дітей роз'яснює їм переваги нотаріального посвідчення таких договорів перед судовим порядком стягнення аліментів, узгоджує розмір аліментів, порядок їх сплати, а також надання іншої допомоги щодо утримання дитини, її місця проживання, роз'яснює також процедуру виконання договору на підставі виконавчого напису нотаріуса у разі, якщо одна із сторін не виконує умови такого договору у добровільному порядку. Переваги також полягають у економії часу та грошових витрат при посвідченні такого договору. Якщо ж сторони не дійдуть згоди нотаріус роз'яснює їм порядок звернення до суду за вирішенням спору про стягнення аліментів.

Медіаційні процедури нотаріуси України досить часто застосовують у разі, коли особа бажає визначити долю свого майна на випадок смерті шляхом посвідчення договору.

В Україні до таких договорів належить спадковий договір, договір довічного утримання (догляду), договір ренти. Але ці договори різняться за своєю суттю та породжують різні правові наслідки, тому коли до нотаріуса звертаються дві особи, які бажають укласти договір щодо розпорядження майном на випадок смерті чи заповіт, він має роз'яснити усі нюанси посвідчення таких договорів, їх сутність та роз'яснити наслідки або ж запропонувати альтернативні варіанти з посвідчення договору дарування на випадок смерті чи договору дарування із встановленням особистого сервіту або посвідчення заповіту.

Нотаріальна процедура має передбачати не тільки роз'яснення прав і обов'язків особи, попередження її про наслідки вчинюваних нотаріальних дій для того, щоб її юридична необізнаність не могла бути використана їй на шкоду, а й виявлення дійсної мети, якої бажає досягти особа внаслідок посвідчення цього договору. Для цього нотаріус має роз'яснювати альтернативні способи розпорядження своєю власністю або уточнювати умови договору з урахуванням охорони прав особи так, щоб застерегти можливі випадки порушення її прав.

Медіація у виконавчому провадженні. Щодо процедури примусового виконання судових рішень, то згідно Закону України "Про виконавче провадження" та ст. 372 ЦПК сторони на стадії виконання судового рішення можуть укласти мирову угоду. За допомогою медіації на стадії виконання судових рішень можна вирішити цілу низку проблем, які пов'язані із великою кількістю виконавчих проваджень порушенням строків примусового виконання, а також складністю та неможливістю примусового виконання певних видів рішень. Процедури медіації допомагають враховувати інтереси як боржника, так і кредитора, сторони самі можуть вирішити питання про добровільне виконання рішення шляхом взаємних уступок, вказівкою майна, на яке у першу чергу може бути звернено стягнення [22]. Саме мирову угоду можна розцінювати як форму медіативної угоди, якою закінчується процедура медіації у виконавчому провадженні. Процедуру медіації, на думку Носиревої О.І., можна вважати допоміжною формою виконання судових рішень [23]. Медіація у виконавчому про-

вадженні може мати місце як на стадії добровільного (ст. 25 Закону України "Про виконавче провадження") так і у процесі примусового виконання рішення суду. Але насамперед, слід внести зміни до даного Закону, щодо можливості участі у виконавчому провадженні медіатора або виконанні медіаційної функції адвокатом сторін виконавчого провадження.

Отже, слід зазначити, що кількість спорів, які успішно вирішені в Україні шляхом медіації, дуже мала порівняно із кількістю справ, які вирішуються у судовому порядку.

Офіційної інформації щодо кількості позитивно вирішених спорів та кількості посередників в Україні нині не існує. Але виходячи із відомостей у мережі Інтернет, в Україні вже мають місце позитивні наслідки вирішення конфліктів за допомогою медіації. Так, Юридична компанія "Правовой Альянс" вперше в Україні застосувала медіацію для вирішення конфлікту між двома їхніми постійними клієнтами у фармацевтичній сфері. Саме вирішення конфлікту шляхом медіації стало початком надання даною юридичною компанією такої специфічної послуги як медіація і продемонструвало тенденцію розвитку медіації в Україні. У цьому зв'язку Н. Лавренова вказувала на те, що "супроводжуючи інтереси більшості учасників досить закритого і обмеженого фармацевтичного ринку, ми ризикуємо опинитися на перехресті інтересів декількох наших досить важливих для нас клієнтів. І основне наше завдання розвести їх шляхи як вмілий регулятор, знайти компроміс, який влаштував би обидві сторони, допомогти вибудувати конструктивний діалог між ними. Враховуючи національні особливості ведення бізнесу, а також відсутність правового механізму для примусового виконання досягнутих у процедурі медіації домовленостей у разі їх добровільного не виконання, учасники конфліктів не квапляться звертатися за допомогою до медіатора. Можливо, законодавча регламентація медіації підвищить до неї довіру і вона стане ефективним інструментом вирішення спорів в Україні [24].

Список використаних джерел

1. Огренчук А. Эксперты СНГ о медиации, практике ее применения, проблемах и перспективах // http://prostopravo.com.ua/klub_yuristov/you...
2. Фурса С.Я., Снідевич О.С. Забезпечення права на третейський розгляд / Нотаріат Адвокатура Суд. – 2010. – 5(55).
3. Саенко М. Эксперты СНГ о медиации, практике ее применения, проблемах и перспективах // prostopravo.com.ua/klub_yuristov/you...

С. Фурса, д-р юрид. наук, проф.
КНУ імені Тараса Шевченка, Київ

МЕДИАЦИЯ В УКРАИНЕ: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ И НЕОБХОДИМОСТЬ ЗАКОНОДАТЕЛЬНОЙ РЕГЛАМЕНТАЦИИ

В статье затронут вопрос о целесообразности и необходимости законодательной регламентации процедуры медиации в разных юрисдикционных процессах, в частности, судопроизводстве, нотариальном и исполнительном процессе.

Ключевые слова: медиация, посредник, примирительная процедура, судопроизводство, нотариат, исполнительное производство.

S. Fursa, Doctor of Law, Professor
Kyiv National Taras Shevchenko University, Kyiv

MEDIATION IN UKRAINE: URGENT ISSUES OF THEORY AND PRACTICE AND NECESSITY OF LEGISLATIVE REGULATION

In the article a question is affected about expediency and necessity of legislative regulation of procedure of mediation in different jurisdiction processes, in particular, rule-making, notarial and executive process.

Key words: mediation, mediator, conciliatory procedure, rule-making, notarialness, executive production.

4. Зауваження та пропозиції правового управління Верховного Суду України до проектів законів України "Про медіацію" та "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування медіації".

5. Там само.

6. Рожкова М.А. Мировая сделка : использование в коммерческом обороте. – М. Статут, 2005. – С. 148.

7. Паризький І.В. Поняття та сутність компромісів у кримінальному судочинстві / Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 8. – С. 174-177; Удалова Л.Д., Паризький І.В. Застосування компромісів при вирішенні конфліктів під час досудового розслідування. К., Видавничий дім "Скіф", 2012.

8. Конвенція ООН "Про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей" (дата підписання -19.10.1996, дата ратифікації Україною – 14.09.2006; дата набрання чинності для України – 01.02.2008) / <http://rada.gov.ua>

9. Про безоплатну правову допомогу. Закон України від 02.06.2011 р. / <http://rada.gov.ua>

10. Про Концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні" Указ Президента України № 597/2011 від 24 травня 2011р. / <http://rada.gov.ua>

11. Кримінально-процесуальний кодекс України / <http://rada.gov.ua>

12. Цивільний процесуальний кодекс України / <http://rada.gov.ua>

13. Господарсько-процесуальний кодекс України / <http://rada.gov.ua>

14. Про міжнародний комерційний арбітраж. Закон України / <http://rada.gov.ua>

15. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом. Закон України / <http://rada.gov.ua>

16. Про третейські суди. Закон України / <http://rada.gov.ua>

17. Про порядок вирішення трудових та колективних спорів. Закон України від / <http://rada.gov.ua>

18. Микитин Ю. Медіація в кримінальних справах: деякі правові аспекти. Київ, 2006.

19. Фурса С.Я. Функції нотаріату та суду щодо захисту прав та охоронюваних законом інтересів громадян, юридичних осіб та держави / Вісник Верховного Суду. – 2001. – №2(24).

20. Штунюк А. Навіщо нашим нотаріусам Міжнародний союз? / Юридичний вісник України. – 2013. – № 29(942). – С.12.

21. Фурса С.Я., Драгневич Л.Ю., Фурса Є.І. Сімейні відносини у нотаріальному процесі. Настільна книга нотаріуса. – К.: "Видавничий Дім "Інюре", 2003. – 352 с.

22. Фурса С.Я. Знову про мирову угоду у цивільному процесі/ Юриспруденція: теорія і практика. – 2005. – №6(8); Фурса С.Я. Чи має виконувати державна виконавча служба мирову угоду у примусовому порядку / Нотаріат Адвокатура Суд. – 2005. – № 6 (8); Фурса С.Я. Деякі концептуальні підходи до вирішення проблем звернення стягнення на майно боржника у виконавчому процесі України / Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2013. – № 4(98). – С. 8-12.

23. Носырева Е.И. Процедура медиации как вспомогательная форма исполнения судебных решений / В кн. Цивилистическая процессуальная мысль. Выпуск 3 "Исполнительный процесс". – К.: издатель Фурса С.Я., 2014. – С. 189-194.

24. Лавренова Н. Эксперты СНГ о медиации, практике ее применения, проблемах и перспективах // prostopravo.com.ua/klub_yuristov/you...

Надійшла до редколегії 10.02.14